

napsat text a tuto skutečnost vysvětluje sociální odlišností rodin v obou obdobích. To je ovšem závěr pocházející z teoretického (bourdieovského) předpokladu, nikoliv z empirie. V této souvislosti si však můžeme položit další otázku: opravdu se ve sledovaném období výchovné vlivy rodin učňů a v důsledku toho také habitus učňů významně proměnily, nebo jde o náhodu? Domnívám se, že odpověď na tuto otázku leží v hlubším vhledu do výchovných vlivů rodin učňů a možná také v proměnách českého školství.

Vrátíme-li se k otázce uvedené na první stránce této recenze, můžeme se znovu zeptat: jak autorka koncepci naplnila? Každopádně jde o nápaditou koncepci obohacující fenomenologickou sociologií o třídní analýzu. Tato koncepce je místy nedůsledná, ale ukazuje perspektivní linii výzkumného programu a nabízí spoustu dobrých nápadů. Kniha řeší nesmírně obtížný problém a v takových dílech proto nelze očekávat naprosto konzistentní výstavbu struktury výkladového rámce.

Kniha není jen pokusem o propojení teoretických perspektiv, ale přináší zároveň významnou informaci o realitě srovnáním životních projektů středoškoláků a učňů v roce 1997 a v roce 2004. Můžeme diskutovat o tom, zda rozdíly jsou tak velké, jak je vidí autorka. Ať se však na výpovědi adolescentů dívám z jakéhokoliv úhlu, vždy mezi gymnazisty a učni nacházím významné rozdíly. Snad nejvýstižněji shrnuje výsledky autorčina bádání následující formulace: „(...) na základě třídního hlediska se sice oba světy odlišují, ale rozdíly nejsou tak velké, aby bylo nutno fenomenologické východisko společného přirozeného životního světa podrobit revizi“ (s. 133). *Životní svět a sociální světy* představují velmi originální koncepci rozvoje fenomenologické sociologie. Stejně významně přispívají k poznání společen-

ských změn v prvních patnácti polistopadových letech.

František Znebejánek

**Gianfranco Poggi: *Forms of Power*.
Cambridge: Polity Press, 2001, 230 stran.**

Předmětem této poněkud nostalgické recenze je kniha významného politického sociologa profesora Gianfranco Poggiho nazvané *Forms of Power*, která přispívá ke studiu historické sociologie mj. analýzou sociální moci.

Za Poggiho předchůdce lze považovat jednoho z předních politických sociologů Toma Bottomora, který definuje poslání politické sociologie takto: „Hlavním předmětem politické sociologie byly, jsou a měly by být fenomény moci na úrovni společnosti jako celku (ať už je touto společností míněna národnost, národní stát, říše, nebo nějaký jiný útvar), dále vztahy mezi takovými společnostmi, a také společenská hnutí, organizace a instituce, které se přímo na vymezení moci podílejí.“ Existencí sociální moci jako součástí studia politické sociologie se zabývají díla, ze kterých Poggi vychází, jako např. *Power Elite* od C. Wrighta Millse (1956) a *Community Power Structure: A Study of Decision Makers* od Floyda Huntera (1955). Dalšími zdroji studia sociální moci v Poggiho práci je kritická teorie politologa Roberta Dahla v jeho díle *Who Governs?* (1961), která je výsledkem studia moci a rozhodování ve městě New Haven v 50. letech. Profesor Poggi myšlenkově navázal i na debatu, která pokračovala mezi politology a sociology v šedesátých a sedmdesátých letech, o klíčové otázce moci, o jejím teoretickém promyšlení a o jejím empirickém studiu. V této souvislosti lze považovat za průlomovou práci Stevena Lukese *Power: A Radical View* (1974), která tematizuje „otáz-

ky bezmoci a dominance (dominantního postavení), a spojení mezi nimi.“ V podstatě se jedná o další příspěvek používající stejný přístup k dané problematice jako Mills či Hunters. Poggi využil také myšlenky Rodericka Martina, který se pokusil zkoumat vztahy dominance a subordinace v různých systémech – v otrokářském, feudálním a kapitalistickém, a vycházel z pojmů odvozených především z klasické sociologické teorie, zejména ze spisů Marxe a Webera, a v menší míře z prací současných teoretiků sociální výměny, především Richarda M. Emersona a Petera M. Blaua. Jiným zajímavých pramenem je práce Johna K. Galbraitha, z jehož tzv. pravidla tří vyplývá, že výkonnou moc lze provádět prostřednictvím moderního státu a jeho vojenského zřízení, vysoce organizované jednolitě (korporativní) ekonomiky a znalostní elity. Poggi reaguje i na jiného politického sociologa, Michaela Manna, který přišel s výjimečně rozsáhlým projektem studia dějin a teorie mocenských vztahů v lidských společnostech.

Gianfranco Poggi se po většinu své profesní kariéry zabýval výzkumem, který se vztahoval ke dvěma klíčovými otázkám, a to k roli moderního státu ve společnosti a vztahu mezi politickou mocí a dalšími formami sociální moci. Jeho záměr napsat právě recenzovanou knihu vznikl již dávno, v roce 1965, kdy začal vyučovat politickou sociologii a kdy se od Juana Linze inspiroval, že právě tato dvě témata jsou ve většině kurzů politické sociologie neprávem zanedbávána. Recenzovaný autor již dříve publikoval dvě knihy o teoriích státu, *The Development of Modern State: A Sociological Perspective* (1978) a *The State: Its nature, Development, and Prospects* (1982).

Z citací z původní literatury v recenzované práci, ve které figuruje vedle italštiny také latina, němčina, francouzština a angličtina, je více než zřejmé, že autor

je bohatě jazykově vybaven a má proto příležitost čerpat z širokého okruhu zdrojů. Jeho zájem soustřeďuje na klasické sociology, jakými jsou Tocqueville, Marx, Durkheim a Weber. O každém z těchto zakladatelů sociologie vydal knihu nebo mu věnoval kapitolu ve svém díle.

Uvedená práce pojednává o sociální moci tak, jak se projevuje především v diferencovaných formách, každá včleněná do vyhraněných institucí, tj. v relativně samostatných útvarů praxe a lidských zdrojů. Na jedné straně se týká způsobů, jimiž se takováto uskupení projevují, na druhé straně tendence těchto jednotlivých institucí vyjednávat, smlouvat či bojovat navzájem o výhody tak, aby každá z nich zvýšila svou vlastní autonomii na úkor ostatních. V knize mohou čtenáři také jasně zaznamenat autorovu hlubokou znalost křesťanství a Bible, o čemž svědčí skutečnost, že první kniha Poggioho se nazývala *Italian Catholic Action: The Sociology of Sponsored Organizations* (1966).

Kniha je rozdělena do deseti kapitol. Hlavním tématem první je diskuze o vývoji teorií moci, v níž se autor soustřeďuje na argumenty dvou německých autorů – Herberta Rosinskiho (1965) a Arnolda Gehlena (1988). Oba tyto autoři se snažili vyjasnit vztah mezi přírodou a lidským jedincem, studovali negativní vliv lidí na přírodu. Tato dilemata a protiklady fenoménu moci Poggioho inspirovala (s. 4). Uvádí, že sociální moc, jako vztah mezi lidskými jedinci, je obsažena v uspořádání, jehož prostřednictvím se skupina lidí konstituuje, ve struktuře vztahu mezi jednotlivými konstituenty, ve vzájemném jednání. Poggi říká, že moc je pravděpodobnost (*probability*) v rámci sociálního vztahu, tj. možnost uskutečnit své vlastní zájmy bez ohledu na odpor slabších.

Následující kapitola začíná úvodní větou jednoho z Weberových slavných textů:

„Třídy, společenské skupiny a politické strany jsou fenomény rozdělení moci uvnitř komunity.“ Poggi přiřadil k těmto uvedeným pojmům tři formy sociální moci. Podle něj existují tři způsoby, jimiž jsou v rámci společnosti rozloženy výhody mezi jednotlivce a uskupení. Všechny výhody se přenášejí na základě zvyklostí, směny či příkazu, které nám přináší společenská skupina reprezentující ideologii třídy z pohledu ekonomiky a příkazu strany, která je nositelkou politické moci. Základní trojice forem sociální moci se vyvinula ze vztahů společenské skupiny a normativu/ideologie, třídy a ekonomiky, politické strany a politické moci (s. 19). Poggi dále rozebírá různé sociologické pohledy na definici moci. Konstatuje, že po Weberově na mnohočetnosti založené definici moci a Marxově jednodimenzionálním (ekonomickém) pohledu na moc, rozvinula řada sociologů nejrůznější typy tripartity. Odkazuje na německého sociologa Karl Otto Hendricha, jenž zakládá svou tripartitu politické, ekonomické a normativní moci na rozdílu mezi různými druhy prostředků uspokojujících lidské potřeby: zejména fyzickými, materiálními nebo fyziologickými. Ostatně také český sociolog Ernest Gellner identifikuje tripartitu forem moci již v názvu své knihy *Pluh, meč a kniha* a britský sociolog Michael Mann definuje moc kvadratickým rozdělením forem sociální moci (politická, normativní/ideologická, ekonomická a vojenská).

Poggi rozlišuje v každé lidské společnosti dvě skupiny lidí. Konstatuje, že ve společnostech se ti, které nazývá „obyčejnými lidmi“, ocitli v postavení, kdy jsou ve vztahu k držitelům moci „někým jiným“. Rozdělení společnosti mezi obyčejné lidi a několik málo držitelů moci s sebou přináší otázku, jak řídit tytéž lidi různými držiteli moci přináležící jejím různým typům. Aby se vyhnuli vzájemným konflik-

tům, tito držitelé moci používají k ovládnutí „obyčejných lidí“ různé mechanismy sociální integrace. Poggi zmiňuje, že existují nejrůznější mechanismy integrace, např. vztah mezi náboženstvím a politikou. Ze systémového hlediska jsou ekonomická, ideologická/normativní a politická moc diferencovaným výrazem jediného primárního fenoménu, který autor nazývá mocí paušální (s. 27). Hlavní důraz klade Poggi na konflikt mezi formami sociální moci a politikou více či méně dobře postavených elit, jejichž vzájemné jednání ohrožují měnící se vzory sociální integrace či sociálních konfliktů.

Ve čtvrté kapitole autor podrobně zpracovává vztah mezi různými formami sociální moci. Ze všech forem sociální moci je to právě politická moc, která má v jeho díle trvalé postavení, spolu s jejím vztahem k ostatním formám. Politická moc sehrává klíčovou roli v historickém vývoji sociální moci. Hlavní otázkou, kterou si autor klade, je, jak dojde k tomu, že většina lidí dovolí, aby jim vládlo několik málo jedinců. Úvodem cituje z klasické práce Davida Humea: „Nic není více překvapující pro ty, kteří se na záležitosti lidí dívají z filozofického hlediska, než to, jak snadno je mnoho ovládáno několika málo“ (s. 30). Autor vysvětluje tuto vskutku podivuhodnou hádanku tím, že politická moc je nadřazená schopnost uvalit sankce na podřízené, pokud nesplní příkazy. Většina přijímá vládu menšiny ze „strachu – strachu z bolesti, fyzického násilí, násilného omezování nebo smrti z rukou jiných“ (s. 30–31). Menšina využívá státu k ovládnutí většiny. Moderní stát je souborem koordinovaných institucí více či méně výslovně určených k prosazování všech, a pouze politických cílů náležitých k vymezenému teritoriu; v rámci každého si činí nárok na monopol legitimního užití násilí. Hlavním úkolem státu je hrát roli

ochránce před porušováním práva a pořádku ve státě a bránit jej před vnějšími silami (s. 56).

Kapitola pátá se zabývá především mocí náboženskou. V první části autor vysvětluje původ pojmu normativ a ideologie. Konstatuje, že myšlenka normativu vychází z normy, což je standard práva regulující chování ve společenském uspořádání. Ideou je, že sociální společenský život, jako nařízený a kontinuální proces, závisí na sdílených očekáváních a povinnostech. V rámci ideologie přináší názory Karla Marxe, Vilfreda Pareta a Michaela Manna. Poggi používá definici náboženství založenou na Durkheimově myšlence, že „náboženství je soubor sociálně předepsané víry a praktik vztahujících se k říši reality chápané jako posvátná“ (s. 63). Poggi zabývající se katolickou církví a „vyzbrojený“ znalostí křesťanství, sleduje příchod křesťanství do Římské říše, vznik křesťanství jako legálního náboženství v říši a jeho uznání oficiálním státním náboženstvím v roce 383 po Kristu (s. 94). Popisuje dějiny zápasu katolické církve o její upřednostnění před státem, který probíhal v Evropě po řadu století. V závěru objasňuje, jakým způsobem se stát a církev nakonec díky potřebě vzájemné spolupráce shodly na konsensu.

Kapitola šestá pojednává o vztahu mezi kreativními intelektuály a státem. Termín „kreativní intelektuálové“ autor vztahuje na „podskupinu lidí, kteří se v daném kontextu zabývají stanovením standardů, inovací obsahu a forem uměleckých činností, kritikou konvenčních předpokladů o intelektuální validitě a morálních hodnotách, rozšiřováním hranic veřejně platných způsobů chápání, vize (vidění), estetického hodnocení a cítění“ (Str. 100). Tito intelektuálové pak sehrávají roli ideologické moci. Svůj názor opírá autor o Mannovu teorii, která vysvětluje pojem „intelektuál-

ní“ v dané společnosti jako zvláštní skupinu lidí, která získá monopol nad „významem, normami a estetickou a rituální praxí“. Tyto čtyři složky – „význam, normy, rituální a estetické“, se rozvinuly do svébytných oblastí specializace. „Význam“ se stal působištěm filozofů a vědců; „normy“ sférou zákonodárců a právníků; „estetická praxe“ oblastí umělců. Pouze „rituál“ zůstává v rukou náboženských vůdců.

V sedmé části knihy podává autor rozbor ekonomické moci, rozdělující společnost na ty, jenž mají majetek, a na ty, kteří jej nemají. Svou teoretickou analýzu autor založil na klasických sociologicko-teoretických dílech Karla Marxe, Maxe Webera, Alvina Gouldnera, kteří se zabývají se vztahem těchto dvou skupin v moderní společnosti. Předposlední část charakterizuje různé školy ekonomické filozofie a jejich vztah ke státu. V poslední části autor analyzuje vojenskou moc, jež se stala vlastní nezávislou základnou moci, a zohledňuje přitom přístupy Millse a Manna.

Podle mého názoru recenzovaná kniha reprezentuje myšlenky jednoho z nejlepších specialistů na teorii státu a sociální moci. Představuje významný příspěvek k politické sociologii a dalším odvětvím sociálních věd. Tuto práci jsem považoval za nutné připomenout, neboť při studiu forem sociální moci je neopominutelným zdrojem nejen konkrétních informací, ale i základních teoretických konceptů.

Alemayehu Kumsa

Tomáš Chorvát (ed.): *Miestne komunity I.* Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2009, 164 stran.

Na konci roka 2009 vydal Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici zborník *Miestne komunity I.* Číslo-